

תמוז

בתר צלותא לתפילת מנחה לשבת

/ הרב יהודע עמיר

אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲמוֹתַי וְאֲבוֹתַי, יְהִי רְצוֹן שְׁתַּשְׁרָה עָלַי וְעַל בֵּיתִי
בְּיוֹם שַׁבָּת זֶה מְנוּחַת אָמֶת.
תְּהֵא קִדְשַׁת הַשַּׁבָּת נִחְלַתְנָה. יִתְקַדְּשׁוּ מִכְּחָה יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה.
נִלְמַד לְצַעַד בְּעוֹלָמְךָ בְּבִטְחָה וְאַמוּנָה וְלִצְקוֹת בּוֹ מְאוֹרָךְ.
בְּיוֹם שַׁבָּת זֶה, רַפָּא יְהוּה אֶת פְּצָעֵינוּ, תֵּן בְּנוֹ עַז לְשׁוּב וּלְהִמְרִיא
אֶל שְׁמֵי חַיִּינוּ, לְשׁוּב וּלְהֶאֱמִין בִּיפִי עוֹלָמְךָ, בְּקִדְשַׁת בְּרִיאָתְךָ,
בְּשִׁלּוֹת מְנוּחָתְךָ.
אִם כָּל חַי, בְּרַכֵּי אֶת שַׁבְּתֵנוּ, קִדְּשֵׁי אֶת חַיֵּינוּ, טַעֵי בְּנוֹ מַעֲשֵׂה
וּמְנוּחָה, יְצִירָה וְשִׁבְיָתָה, אֶהְבֶּה וְיִרְאֶה, שְׁמַחָה וּמְצוּהָ.

ב' ראש חודש תמוז, יום שלישי, א' תמוז 23.6

- א. בתפילות העמידה במהלך היום ובברכת המזון מוסיפים את ברכת "יעלה ויבוא" לציון ראש החודש. בברכת המזון מוסיפים אף את הבקשה "הרחמן הוא יחדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה". בקשה זו מצורפת גם לפני חתימת ברכת המזון בקצרה.
- ב. יש הנוהגים לשלב בתפילה את מזמור תהילים ק"ד: "ברכי נפשי", הנחשב כשיר של יום של ראשי חודשים. ניתן לשלב את פרק התהילים בסדר פסוקי דזמרה, לאחר אמירת ההלל או בסיום קריאת התורה.
- ג. לאחר תפילת העמידה בשחרית (תפילת חול שמוסיפים בה את ברכת "יעלה ויבוא") אומרים את ההלל בדילוג, עם ברכותיו.
- ד. קריאת התורה: מעלים ארבעה עולים לתורה וקוראים בעניין ראש החודש. מנהג קהילות התנועה לקרוא בפרשת "בהעלותך" את פסוקי התרועה בראשי החודשים (עליה ראשונה: במדבר י, 1-3; עליה שנייה: י, 7-4; עליה שלישית: י, 8-10; עליה רביעית: י, 10-8 (חזרה על עליה שלישית)).
- ה. הקריאה המסורתית היא בעניין קורבנות ראש החודש, מתוך פרשת "פנחס" (עליה ראשונה: במדבר כח, 1-3; עליה שנייה: פס' 5-3; עליה שלישית: פס' 10-6; עליה רביעית: 11-15).

ו. אין מפטירים בראש חודש.

ז. לאחר החזרת ספר התורה ולפני סיום התפילה ניתן להוסיף זכר למוסף לפי הנוסח המופיע בתפילת השבת בסידור "העבודה שבלב", או בנוסח המיוחד לראשי חודשים המופיע במוסף התפילה בסוף האוגדן.

ח. המניחים תפילין יחלצו אותם לפני אמירת זכר למוסף.

ט. בחלק מקהילות ישראל התפתחו בראשי חודשים מנהגי תפילה והתכנסות מיוחדים של הנשים. בחלק מקהילות התנועה נוהגים לקיים אירועי לימוד מיוחדים ברוח זו. נשות הכותל מקיימות ביום זה תפילת ראש חודש חגיגית בכותל המערבי.

שבת פרשת חקת, ה' תמוז 27.6

- א. בשחרית קוראים לשבעה ולמפטיר בפרשת "חקת". מפטירים בשופטים יא, 1-33 בפרשת יפתח הגלעדי. ההפטרה נבחרה משום שזכרים בה חבלי הארץ והמאורעות הנזכרים בפרשה. מנהג נוסף בקהילותינו: שופטים יא, 22-12

- ב. במנחה קוראים לשלושה עולים בפרשת "בלק". לומדים פרק ה' במסכת אבות. שבת פרשת בלק, יב' תמוז 4.7 - מכריזים על תענית י"ז בתמוז
- א. בשחרית קוראים לשבעה ולמפטיר בפרשת "בלק". מפטירים במיכה ה, 6, ו, 1, 8. ההפטרה נבחרה משום שזכרים בה שמותיהם של בלק ובלעם.
- ב. מנהג קהילות ספרד להכריז לאחר קריאת התורה וההפטרה על תענית הציבור של י"ז בתמוז, החלה ביום א' (נדחית משבת)
- ג. במנחה קוראים לשלושה בפרשת "פנחס". לומדים פרק ו' במסכת אבות.

ההכרזה על יום התענית

אָחִינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ. יוֹם צוֹם הַרְבִּיעִי יִהְיֶה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן יְהִפֵּף אוֹתוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשָׁשׂוֹן וְלְשִׂמְחָה. כְּדַכְתִּיב: כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צוֹם הַרְבִּיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֶשְׂרִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׁשׂוֹן וְלְשִׂמְחָה, וְלִמְעֵדִים טוֹבִים. וְהָאֲמַת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְבּוּ: יְהִי חֶסֶדְךָ ה' עִלֵּינוּ. כְּאֲשֶׁר יַחְלִנוּ לָךְ: ה' הוֹשִׁיעָה. הַמְלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם קִרְאָנוּ:

תענית י"ז בתמוז, יום חמישי, י"ז תמוז 9.7

א. תענית י"ז בתמוז היא יום התענית השני לזכר החורבן בלוח השנה אחרי י' בטבת ולפני ט' באב ו-ג' בתשרי. תענית זו מציינת את הבקעת חומות העיר ירושלים בזמן חורבן הבית השני. המקרא מציין כי הבקעת החומות בימי הבית הראשון ארעה ביום ט' בתמוז, והגמרא קובעת כי על מנת שלא להרבות בגזרת תעניות נקבעה התענית ביום יז בתמוז בלבד.

ב. זמן התענית - מעלות השחר ועד צאת הכוכבים והיא כוללת איסור אכילה ושתיה אך לא את יתר העינויים הנוהגים ביום הכיפורים ובתשעה באב. על פי החלטת מר"ם ביום זה אין עורכים אירועי שמחה בקהילות היהדות המתקדמת ורבני המועצה אינם עורכים טקסי חופה וקידושין, כולל בערב התענית.

ג. ברכת עננו: מוסיפים לתפילת העמידה את ברכת "עננו", הנמצאת במוסף התפילה. היחיד מוסיף בתפילתו את הברכה כחלק מברכת "שומע תפילה". שליח הציבור, בחזרתו על התפילה, מוסיף את הברכה לאחר ברכת "גאולה" וקודם ברכת "רופא חולי עמו ישראל", כברכה העומדת בפני עצמה.

- ד. מנהג תימן לומר את הברכה בכל תפילות היום (ערבית, שחרית ומנחה). מנהג הספרדים שהיחיד ושליח הציבור אומרים את הברכה בשחרית ובמנחה. מנהג האשכנזים ששליח הציבור אומר הברכה בשחרית, אך לא היחיד, ובמנחה אומרים גם היחיד וגם שליח הציבור.
- ה. בתענית ציבור אומרים את ברכת הכהנים גם בתפילת המנחה. לאחר תפילת העמידה בשחרית ובמנחה נוהגים לומר את סדר "אבינו מלכנו".
- ו. קהילות המתכנסות לתפילה בעשרה בטבת ועושות שימוש בסיוד "העבודה שבלב", בו לא כלולה ברכת "עננו", יכולות להוסיף לתפילה את ברכת נחם, כנהוג בתשעה באב, ולהוסיף את שירת התיבות האחרונות של סדר אבינו מלכנו לאחר תפילת עמידה.
- ז. קריאת התורה וההפטרה: בתפילת שחרית בציבור קוראים בתורה לשלושה עולים מפרשת "כי תשא", בפסוקים המזכירים את י"ג מידות הרחמים (עליה ראשונה: שמות לב, 14-11; עליה שנייה: שמות לד, 3-1; עליה שלישית: שמות לד, 10-4). נוהגים לפי מסורת אשכנז שבעת הקריאה הציבור כולו אומר את הפסוק: "שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך", את י"ג מידות הרחמים, ואת המילים "וסלחת לעוננו ולטאתנו ונחלתנו", ולאחר מכן חוזר בעל הקריאה על הפסוקים בטעמים של הימים הנוראים.
- ח. בתפילת מנחה חוזרים על הקריאה מהבוקר ומפטירים בישעיה נה, 6 - נו, 8 (כמנהג אשכנז). ספרדים ועדות המזרח אינם מפטירים בתענית ציבור למעט תשעה באב ויום הכיפורים.
- ט. מנהג חלק מקהילות התנועה להקדיש את ימי התענית "הקטנים" בלוח השנה העברי ללמוד ולעשייה בנושאי חברה, התנדבות וצדק חברתי.

מנהגי ימי "בין המצרים"

- א. החל מיום י"ז בתמוז ועד ליום ט' באב חלה תקופת "בין המצרים".
- ב. נוהגים להבחין בארבע תקופות במהלך שלושת השבועות, מבחינת חומרת מנהגי האבל הנוהגים בהן: התקופה הראשונה - בין י"ז בתמוז ועד ר"ח אב; התקופה השנייה - מר"ח אב ועד מוצאי שבת של שבת חזון; התקופה השלישית: ממוצאי שבת חזון ועד לערב ט' באב; התקופה הרביעית: יום ט' באב עצמו.
- ג. מנהג עדות אשכנז להחמיר ברבים ממנהגי האבלות כגון גילוח, שמיעת מוזיקה, קניית דבר חדש בכלל התקופות, ולהימנע מאכילת בשר, שתיית יין וכיבוס הבגדים מראש חודש אב.
- ד. על פי מנהג ספרדים, נוהגים בחלק גדול ממנהגי האבלות רק החל מראש חודש אב, ויש הנוהגים בהם רק בשבוע שחל בו תשעה באב. כל קהילות אשכנז ורוב קהילות ספרד נוהגות שלא לערוך אירוסין ונישואין בכל ימי בין המצרים.
- ה. נוהגים שלא לרכוש דבר מה חדש או לאכול פרי חדש שיש לברך עליהם את ברכת "שהחינו" מראש חודש אב.
- ו. על פי מסכת תענית במשנה ובתלמודים, עיקר מנהגי האבלות (איסור תספורת וכיבוס הבגדים) נוהגים רק בשבוע שחל בו יום תשעה באב, והאיסור על אכילת בשר ושתית יין חל רק בערב תשעה באב.
- ז. מועצת הרבנים המתקדמים קבעה כי החל מראש חודש אב לא יערכו חברי המועצה חופות וקידושין וכי בימים אלו לא יערכו אירועי שמחה וחגיגה בקהילות התנועה למעט בשבת. רבים בקהילותינו נוהגים להקל במנהגי האבלות או להעמיד להם זכר בלבד, אם משום הנטייה להקל באופן כללי במנהגי האבלות על חורבנות העבר לנוכח שיבת ציון ותקומת ישראל בדורות האחרונים.
- ח. על פי המנהג המסורתי נוהגים להמשיך במקצת מנהגי האבלות עד לצהרי יום י' באב (אי אכילת בשר ושתית יין ואי אמירת ברכת "שהחינו" על דבר חדש ופרי חדש) וזאת לאור דברי הגמרא ששריפת הבית השני נמשכה עד צהרי יום זה. מנהג זה אינו נוגע לשנת תשע"ט שבה נדחה צום תשעה באב לעשירי בו מחמת השבת.

שבת פרשת פנחס, י"ט תמוז 10.7 - שבת ראשונה של "תלתא דפורעותנא"

- א. בשחרית קוראים לשבעה ולמפטיר בפרשת "פנחס". מפטירים בירמיהו א, 1 - ב, 3. הפטרה זו היא ההפטרה הראשונה מבין שלוש הפטרות הפורענות.
- א. על פי מנהג איטליה, מסתפקים בקריאת נבואת חורבן רק בהפטרת השבת שלפני תשעה באב (שבת חזון). על פי מנהג זה מפטירים בהפטרה הרגילה לפרשת פנחס במלכים א' י"ט 46 - י"ט 21. ההפטרה נבחרה משום דמותו של הנביא אליהו המקנא לה' כשם שפנחס הכהן מקנא לה'.
- ב. במנחה קוראים לשלושה מתוך פרשת "מטות". לומדים פרק א' במסכת אבות.

שבת פרשות מטות ו-מסעי, כ"ז תמוז 17.7 שבת שניה של "תלתא דפורעותנא" - שבת מברכין מנחם - אב

- ב. בשחרית קוראים לשבעה ולמפטיר בפרשות "מטות" ו-"מסעי". בקהילות הנוהגות במחזור הקריאה התלת שנתית מעלות שלושה או ארבעה עולים לקריאה בפרשת "מטות" ואת יתר העולים בפרשת "מסעי". פסוקי המפטיר לקוחים מפרשת "מסעי". לאחר קריאתם מכריז הקהל: "חזק חזק ונתחזק" לציון סיום הקריאה בחומש במדבר.
- א. מפטירים בירמיהו א, 1 - ב, 3. הפטרה זו היא ההפטרה הראשונה מבין שלוש הפטרות הפורענות. על פי מנהג איטליה, מסתפקים בקריאת נבואת חורבן רק בהפטרת השבת שלפני תשעה באב (שבת חזון). על פי מנהג זה מפטירים ביהושע יט, 51 - כא, 3. ההפטרה נבחרה משום שמופיע בה סוף סיפור ההתנחלות והקצאת ערי המקלט כפי שנזכר גם בפרשת "מסעי".
- ג. לפני הכנסת ספר תורה מברכים את חודש מנחם אב ומכריזים על ראש החודש שיחול ביום רביעי הקרוב. מקפידים לקרוא לחודש בשמו המלא - מנחם אב.
- ד. במנחה קוראים לשלושה בפרשת "מסעי" לומדים פרק ב' במסכת אבות.